

USMENOKNJIŽEVNE VRSTE U ETNOLOŠKOM I TEOLOŠKOM KONTEKSTU U BOŽIĆNO I USKRSNO VRIJEME U ZABIOKOVlju S POSEBNIM OSVRTOM NA VRGORAC

Tolj, Karla

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:811276>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**USMENOKNJIŽEVNE VRSTE U ETNOLOŠKOM I TEOLOŠKOM
KONTEKSTU U BOŽIĆNO I USKRSNO VRIJEME U ZABIOKOVlju
S POSEBNIM OSVRTOM NA VRGORAC**

KARLA TOLJ

SPLIT, 2023.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Hrvatska usmena književnost

**USMENOKNJIŽEVNE VRSTE U ETNOLOŠKOM I TEOLOŠKOM
KONTEKSTU U BOŽIĆNO I USKRSNO VRIJEME U ZABIOKOVLJU
S POSEBNIM OSVRTOM NA VRGORAC**

Studentica:

Karla Tolj

Mentor:

prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2023. godine

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Adventsko vrijeme	2
2.1. Sveta Barbara	2
2.2. Sveti Nikola	3
2.3. Bezgrješno začće Blažene Djevice Marije	4
2.4. Materice	4
2.5. Sveta Lucija	5
2.6. Očići	6
2.7. Badnjak	6
3. Božićno vrijeme	8
3.1. Sveti Stjepan Prvomučeniik	9
3.2. Sveti Ivan evanđelist	11
3.3. Sveta nevina dječica	12
3.4. Silvestrovo i Nova godina	13
3.5. Sveta tri kralja	14
4. Korizma	15
4.1. Cvjetnica	15
4.2. Veliki četvrtak	16
4.3. Veliki petak	17
4.4. Velika subota	19
4.5. Čuvari Kristova groba	20
4.6. Pohod Kristovu grobu	22
5. Uskrsno razdoblje	23
5.1. Spasovo	23
5.2. Duhovi	24
6. Zaključak	25

Izvori.....	26
Popis kazivača:	26
Literatura.....	26
Sažetak.....	29
Abstract.....	30

1. Uvod

Unutar svake kulture postoje običaji i priče koji prikazuju bogatstvo tradicije te povezuju zajednice s njihovom prošlošću i identitetom. Kao najvažniji kršćanski blagdani, Božić i Uskrs predstavljaju ne samo duhovni temelj, nego i čvrstu podlogu za razumjeti način kako se vjerska uvjerenja isprepliću sa kulturom određene zajednice. U kontekstu etnologije i teologije, istraživanje usmenoknjiževnih vrsta, u Božićnom i Uskrsnom vremenu, u području Zabiokovlja otvara put u proučavanju lokalnog identiteta, običaja i vjerskih vrijednosti koje se isprepliću i oblikuju jedni druge. Kroz prizmu usmenih priča, pjesama i običaja, istražujemo dubinu poruka i simbola koji su postali neizostavan dio Božićnog i Uskrsnog vremena.

Proučavajući posebno Vrgorac, želimo istražiti kako su usmenoknjiževne tradicije ovdje odigrale ključnu ulogu u očuvanju duhovnih vrijednosti, ali i kako su se prilagodile suvremenim utjecajima. Također, u ovom radu, želi se prikazati most između prijašnjih i sadašnjih generacija, tj. između prošlosti i suvremenosti, te se nastoji kroz samu analizu pokušati očuvati duboko ukorijenjeni duh i identitet zajednice.

2. Adventsko vrijeme

Običaj slavljenja Adventa datira iz 4. stoljeća. Riječ „Advent“ potječe od latinske riječi „adventus, -us, m“ što označava dolazak, početak ili dohod. Razdoblje Došašća obilježava pokora, priprava te radosno iščekivanje dolaska Gospodina. Vrijeme Došašća obuhvaća četiri nedjelje prije Božića. Prva nedjelja Adventa uvijek pada na nedjelju koja je najbliža svetkovini svetog Andrije. Tog ponedjeljka u crkvi započinju zornice; svete mise koje se obično održavaju u šest sati ujutro. Zora označava Kristov dolazak, a ujedno je i simbol prolivene krvi Kristove kojom se ostvaruje vječni spas. Za vrijeme adventskog razdoblja zabranjeno je bilo održavanje svadbi ili bilo kakvog oblika veselja, te se nije smjelo sudjelovati u raznim zabavama. Blagdan koji je bio izuzet od ostalih jest blagdan *Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije* koji spada na 8. prosinca.¹

Kada općenito govorimo o običajima za vrijeme Došašća, valja istaknuti jedan od poznatijih; *Andrijansko sijelo* koje se održavalo na blagdan svetog Andrije. Drugačije se još nazivalo i *Zavezanija* jer je „zavezati“ značilo prekinuti sve oblike zabave. Djevojke bi često pjevale „*Sveta Kato rastavi me s majkom / Da ne čekam ćelavog Andrije*“. Pošto su svadbe bile zabranjene, za ovo vrijeme su se vršili dogovori i prosidbe.²

U vrijeme Došašća, u Vrgoračkom kraju, velik se značaj pridavao blagdanu sv. Nikole koji se obilježava 6. prosinca.

2.1. Sveta Barbara

Sveta Barbara je iznimno poštovana svetica, kako u zapadnom, tako i u istočnom kršćanstvu, te se smatra jednom od četrnaest svetaca pomoćnika u nevolji.³ Ima ulogu zaštite od nenadane i nespremne smrti, brine o rudarima i radnicima koji obavljaju riskantne zadatke, zaštitnica je od groma, požara i groznice. Nadalje, skrbi o vojnicima, uključujući i topnike.⁴

---

¹ Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 415.-416.

² Isto, str. 416.-417.

³ Marko Dragić, *Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata*, Nova prisutnost: časopis za duhovna i intelektualna pitanja Vol. XIII, No. 2, Zagreb, 2015., str. 142.

⁴ Isto, str. 147.

Uz to što je zaštitnica, sveta Barbara je također i mučenica. Zbog svoje vjere i odanosti kršćanstvu, mučena je i pogubljena na planini. U tornju, u koji ju je zatočio njezin otac, dala je napraviti tri prozora, a na jednom od njih se nalazio križ. Prozori su predstavljali Oca, Sina i Duha Svetoga, a križ je podsjećao na Kristovu muku, smrt i uskrsnuće.⁵

U Hercegovini, u Posušju, za vrijeme iskapanja rude, nekoliko dana prije ili poslije sv. Barbare, održavao se domjenak za rudare Boksita. Dana im je trinaesta plaća, a i mnogi drugi pokloni. Zbog tadašnje vlasti, domjenak se nije mogao održati točno na dan sv. Barbare. Iako su svi zapravo znali da proslavljaju dan zaštitnice, nisu to smjeli izustiti. U mjestu Cerovi Doci, nalazi se crkva posvećena sv. Barbari.⁶

2.2. Sveti Nikola

Sveti Nikola rodio se u Patari u pokrajini Lyciji (Mala Azija). Potječe iz imućne kršćanske obitelji koja je dugo vremena bila bez potomstva. Nakon smrti roditelja, svo svoje bogatstvo razdijelio je sirotinji.⁷

*Zaštitnik je djece, pomoraca, neudanih djevojaka, siromaha, studenata, farmaceuta, pekara, ribara, svjećara, zidara, trgovaca, tkalaca, zatvorenika, trgovaca, putnika, bolesnika, umirućih. Kult svetoga Nikole iznimno je raširen i na Zapadu i na Istoku.*⁸

Postoje mnoge legende o sv. Nikoli, a jedna od njih opisuje kako je ovaj svetac posjetio gostionicu i razotkrio vlasnika koji krade djecu, usmrćuje ih i služi kao jelo gostima. Kada je uočio djecu u posudi, učinio je znak križa i vratio ih u život. Na taj način je i postao zaštitnikom djece.⁹

U mjestu Proložac, blizu Imotskog, lokalna zajednica slavi Svetog Nikolu Putnika pod Gajem. Na večer prije Svetog Nikole, djeca brišu svoje čizmice i ostavljaju ih na prozoru, u uvjerenju da će sv. Nikola, ako su čizmice čiste, ostaviti poklone za njih. Zato se i pjeva:¹⁰

---

⁵ Isto, str. 143.-144.

⁶ Kelava, J. (2021) *Nematerijalna kulturna baština posušškoga kraja s posebnim obzirom na suvremenu etnografiju*. Disertacija. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet., str. 13.

⁷ Marko Dragić, Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata, Nova prisutnost: časopis za duhovna i intelektualna pitanja Vol. XIII, No. 2, Zagreb, 2015., str. 6.

⁸ Isto, str. 7.

⁹ Isto, str. 8.

¹⁰ Isto, str. 13.-14.

Sveti Niko, / dođi skoro / vrijeme nam / prolazi sporo. / Teško nam je čekati, čekati / i čekajuć pjevati / i čekajuć pjevati. / A ja slušam šta to ori / kad to anđeo šećer lomi / i dječicu dariva, dariva / i dječicu dariva / i dječicu dariva.

U Vrgoračkom kraju, tijekom adventskog razdoblja, djeca iz imućnijih obitelji bi večer prije blagdana sv. Nikole uredila čizmice ili cipele, a ona iz siromašnijih bi ostavljala opanke pokraj prozora. Postojalo je vjerovanje kako će sveti Nikola darovati poslušnu djecu, a Krampus ostaviti šibu za nevaljalu. Djeca danas, u svojim čizmicama, obično nalaze bombone, slatkiše i igračke u čizmicama, dok se u prošlosti, u Vrgoračkom kraju, takvi darovi nisu mogli priuštiti, pa bi se u čizmicama pronašla pokoja naranča, jabuka, banana te orašasti plodovi.¹¹

2.3. Bezgrješno začće Blažene Djevice Marije

Blagdan Bezgrješnog začća Blažene Djevice Marije slavimo 8. prosinca. Majci Božjoj je posvećena posebna pažnja tijekom Došašća putem narodnih običaja, s naglaskom na tradiciju zornica.¹²

U Tihaljini, pokraj Ljubuškog, ovaj blagdan smatra se prvim čelom Božića. Običaj je bio u posudu staviti pšenicu koja izraste do Božića te se u nju stavlja trostruka svijeća.¹³

2.4. Materice

Materice su običaj koji se obilježava druge nedjelje prije Božića. Tada djeca zahtijevaju darove od majki, dok majke, istovremeno, izražavaju svoju naklonost darivanjem. U Hercegovini, pokloni su često uključivali male darove poput šake oraha, suhih smokava, jabuka, pletenih terluca ili drugih manjih prigodnih darova.¹⁴

---

¹¹ Majić, B. (2021) *Usmenoknjiževne vrste u etnološkome kontekstu vrgoračkoga kraja*. Diplomski rad. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet., str. 12.

¹² Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 421.

¹³ Isto, str. 422.

¹⁴ Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 430.

Na području Zagvozda blizu Imotskog, dok bi se djeca odmarala, majke bi im pripremale uštipke i divenice. Zetovi bi na ulazu u kuhinju izgovarali:

*Valjen Isus, gazdarice, / Čestitan ti Materice. / Ja san doša priko mora, / Da mi dadeš malo ora. / Mlstone vata zima i muka, / Možeš malo i jabuka.*¹⁵

*„Prije Božića, na Materice, ja se dizala s materon ispeć uštipke. I to bi tribalo ovnoć ispeć da ne bi izili i, pa ih sakrit za na Materice da ih imaju. To su uštipci bili od ove domaće šenice i od brašna, nije germe bilo, ostavi se malo te kvasi.“*¹⁶

2.5. Sveta Lucija

Sveta Lucija rođena je u Sirakuzi na Siciliji 284. godine. Nakon smrti njenog oca, majka joj se razboljela te je u potrazi za lijekom krenula na grob sv. Agate gdje joj se ona i ukazala. Svoj imetak, ostavljen od oca, odlučila je podijeliti siromašnima. Zbog tog čina, njezin mladić ju je optužio da je kršćanka, nakon čega je bila prisiljena klanjati se rimskim idolima. Hrabro je to odbila govoreći kako poznaje samo jednog Boga. Pokušali su je odvesti u javnu kuću, međutim, nije se makla s mjesta. Nakon toga su ju htjeli zapaliti, no vatra nije dolazila do nje. Nemoćan, sudac je na kraju naredio da joj se mačem probode vrat. Prije nego što je umrla, predvidjela je prestanak progona kršćana i Dioklecijanovu brzu smrt. Na kraju su joj izvadili oči, ali ona je i dalje uspjela vidjeti. Njezina mučenička smrt obilježila je vrijeme Dioklecijanova progona kršćana te je time posvjedočila Krista.¹⁷

Razdoblje od sv. Lucije do Božića traje dvanaest dana. Ti su dani nazvani *Lucini dani*. Tada se obavljaju sve pripreme za Božić i božićno slavlje koje slijedi. Blagdan sv. Lucije je posljednji dan kada se u posudu stavlja pšenica za božićnu svijeću.¹⁸

Na području Posušja se ljudi preporučuju svetoj Luciji i Apoloniji.

---

¹⁵ Isto, str. 431.

¹⁶ Kazala mi Ljiljana Gašpar, rođena 1947. u Draževitićima, djevojačko Barbir

¹⁷ Dragić, Helena. Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica. *Croatica et Slavica Iadertina*, 13 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017., 244.

¹⁸ Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 429.

*Sveta Lucija i Apolonija, / divice i mučenice, / čuvajte me od sljepoće, / gluhoće, nemara i bedastoće. / Amen.*¹⁹

2.6. Očići

Očići, također poznati kao "Oci nebeski", predstavljaju običaj koji se provodi nedjelju prije Božića. Ovaj naziv potječe od umanjenog oblika množine riječi "otac". U sklopu ovog običaja, djeca, djevojke i žene izazivaju muškarce da se otkupe (slatkišima, voćem, orašastim plodovima i sl.). Rano ujutro, oni se probude kako bi uhvatili oca u postelji, zavežu ga i zahtijevaju od njega da izvrši otkup, odnosno darivanje.²⁰

Na području Imotske krajine, na Materice i Očiće, organizirao bi se skroman obrok. Crveno meso bi se dijelilo svima, svakome prema potrebi. Tjedan dana nakon, na Božić, bio bi veliki omršaj što znači da svatko može jesti i piti koliko god želi i može.²¹

2.7. Badnjak

Badnjak je dan prije Božića. Predstavlja vrhunac raznolikosti i bogatstva hrvatske tradicijske kulture u folkloru, a što se tiče običaja koji su specifični za njega, možemo ga podijeliti na *Badnje jutro*, *Badnji dan* i *Badnju večer*. Običaji koji se vežu za *Badnje jutro* i *Badnji dan* su: post, priprema hrane, škropljenje ukućana, štala, domova i sl. blagoslovljenom vodom, kićenje domova itd. S druge strane, običaji karakteristični za *Badnju večer* su: božićna jelka, jaslice, blagoslov ovaca, molitva, koledanje, itd.²²

---

¹⁹ Isto, str. 430.

²⁰ Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 434.

²¹ Isto, str. 435.

²² Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 438.-439.

Svijeće imaju mnogo uloga unutar kršćanske tradicije, te njihov izgled, broj i način upotrebe služe kao sredstvo za interpretaciju Crkvenog nauka.²³

Isprepletene svijeće voštanice (pod nazivom *Trojice*) karakteristične su za područje Zadvarja kod Vrgorca. Te svijeće bile su pravljene od pčelinjeg voska. U nekim krajevima, uključujući i vrgorski, svijeće su se gasile komadom božićnog kruha.²⁴

U Zavojanama pokraj Vrgorca, na Badnji dan, raspoređivale su se obaveze po kući.

*Uglavnom je muški dio obitelji bio zadužen za nabavku badnja kojeg su tražili čak i nekoliko dana prije Badnjaka kako bi svojoj obitelji osigurali najkvalitetniji komad drveta.*²⁵

Na vrgoračkom je području prevladavalo drvo hrasta.

Žene su pripremale večeru prije koje su se svi pomolili, a nakon večere palio se badnjak. Običaj je bio zapaliti tri badnja.²⁶

Smatralo se dana tri badnjaka predstavljaju presveto Trojstvo. Najveći badnjak stavlja se na desnu stranu, a ostali iza njega. Po običaju se, nakon paljenja badnjaka, ispali nekoliko hitaca iz puške. Susjedi se međusobno dozivaju i govore npr. *Toma, na dobro ti došla Badnja večer!* I onda se ispali hitac. Ovaj običaj se danas počeo gubiti.²⁷

*„Kad je bila Badnja večer unda bi se to odilo, ovi muški, 'ko je moga, otiša bi u brdo usić badnjak. Ova čeljad bi sidila okolo ognjišta i unda bi oni kad bi došli, kad bi donili taj badnjak rekli: O domaćine od kuće, na dobro van došlo Badnje večer. A ovi odozda šta side govore: I s tobom Bog da zajedno. I unda bi se badnjak posuja kukuruzon i šenicon, da će kokoši bolje nosit jaja. Unda ga se stavi naložit, pa se večera. Ali, ne smi se večerat prije nego se ispali iz puške. Unda se skupilo okolo vatre.“*²⁸

---

²³ Dragić, Marko. *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6 Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 238.

²⁴ Isto, str. 241.-242.

²⁵ Majić, B. (2021) *Usmenoknjiževne vrste u etnološkome kontekstu vrgoračkoga kraja*. Diplomski rad. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet., str. 13.

²⁶ Isto, str. 13.-14.

²⁷ Milčetić, Ivan. (Priopćio I. Ujević) *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena/ Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti*; urednik D. Boranić. Zagreb: 1896., str. 213.

²⁸ Kazala mi Ljiljana Gašpar, rođena 1947. u Draževitićima, djevojačko Barbir

3. Božićno vrijeme

Nakon završetka Adventa dolazi Božićno vrijeme koje traje sve do blagdana Sveta Tri Kralja. Dan nakon Božića, 26. prosinca, slavi se Stipandan, a dan iza Ivanjdan. Nevina dječica slave se 28. prosinca.

U svim hrvatskim gradovima i selima, Božićna svijeća predstavlja uobičajeni i najpoznatiji simbol Božića. Prvi put se pali na Badnjak prije večernjeg obroka, zatim na Božić, Staru i Novu godinu te na Sveta Tri Kralja. Obično se koristila jedna svijeća ili tri svijeće, ali spojene u donjem dijelu te se ta praksa često među narodom tumači kao simbolizacija Svetog Trojstva.²⁹

Božićna jela uvijek su morala biti obilna. Jedno od jela koje se često pripremalo jest mesno pečenje. Drugo ime za Božićno pečenje jest: *zaoblica*. Uvijek se ručalo u vlastitoj kući s vlastitom obitelji.³⁰

„U Vrgorcu kod Čapljine tradicionalno se božićni ručak završavao oko 14 sati, a nakon toga bi najstariji stanovnik krenuo od svoje kuće k prvom susjedu nazivajući ukućanima “Na dobro vam došao Božić i sveto porođenje Isusovo”. Nakon čestitanja i nazdravljanja vinom ophod se nastavlja. Pri tome bi se iz svake kuće pridružila po jedna osoba i tako se bi se obišle sve kuće u susjedstvu i svima se čestitao Božić.”³¹

U Vrgorcu se, popodne, igralo kolo svih Božićnih dana.³²

Također, postoji nekoliko poslovice koje su poznate za Vrgorsko-Imotsku krajinu u vrijeme Božića. Npr. *„Do Božića Kraljeviću Marko, od Božića jaoh, moja majko!”³³*

Božićno drvce također je imalo važnu ulogu tijekom blagdanskog razdoblja. Općenito kićenje zelenilom se tumači kao želja da se naglasi vitalnost koju nosi u sebi, a još se i smatralo da zelenilo odbija zle sile. Danas božićno drvce većinom ima samo estetsku funkciju³⁴.

---

²⁹ Vojinović Traživuk, Branka, Jedan etnološki pogled na Božić, *Ethnologica Dalmatica* 26, Split, 2019, str. 8.

³⁰ Isto, str. 15., 18.

³¹ Dragić, Marko. *Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja*. Croatica et Slavica Iadertina, 13 (1), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2018., str. 198.

³² Milčetić, Ivan. (Priopćio I. Ujević) *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena/ Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti*; urednik D. Boranić. Zagreb: 1896., str. 214.

³³ Isto, str 214.

³⁴ Vojinović Traživuk, Branka, Jedan etnološki pogled na Božić, *Ethnologica Dalmatica* 26, Split, 2019, str. 12.-13.

3.1. Sveti Stjepan Prvomučnik

Sveti Stjepan, prvomučenik, rodio se u Jeruzalemu početkom 1. stoljeća. Bio je optužen zbog lošeg govora o Mojsiju, međutim, iako to nije bilo istinito, ipak je bio kamenovan od strane naroda. Nakon što je izveden pred poganskog svećenika, koji mu je trebao suditi zbog optužbe, Stjepan mu je odgovorio besjedom: ³⁵

„Braćo i oci, čujte! Bog slave ukaza se ocu našem Abrahamu dok bijaše u Mezopotamiji, prije negoli se nastani u Haranu, (3) i reče mu: Iziđi iz zemlje svoje, iz zavičaja svoga, hajde u zemlju koju ću ti pokazati. (4) On nato iziđe iz zemlje kaldejske i nastani se u Haranu. Odande ga nakon smrti oca njegova Bog preseli u ovu zemlju u kojoj vi sada boravite. (5) U njoj mu ne dade ni stope baštine, nego obeća dati je u posjed njemu i potomstvu njegovu nakon njega, premda još nije imao djeteta. (6) Bog isto tako reče da će potomci njegovi biti pridošlice u zemlji tuđoj, da će ih porobljavati i tlačiti četiri stotine godina. (7) Ali narod kojemu budu robovali ja ću suditi, reče Bog. A nakon toga izići će i iskazati mi štovanje na ovome mjestu.” (Dj 7, 2-7)³⁶

Pri kraju reče:

„Kojega od proroka nisu progonili oci vaši? I pobiše one koji su unaprijed navijestili dolazak Pravednika čiji ste vi sada izdajice i ubojice, (53) vi koji po anđeoskim uredbama primiste Zakon, ali ga se niste držali.” (Dj 7, 30-53)³⁷

Postoji nekoliko legendi o čudesima vezanim za sv. Stjepana. Navodi se kako je odjeća sa oltara, koja je prenesena i postavljena na bolesnima, djelovala kao iscjeljujući lijek za mnoge. Cvijeće koje je skinuto sa oltara sv. Stjepana položeno je na oči slijepice žene koja je zatim povratila vid.³⁸

Blagdan sv. Stjepana slavi se dan nakon Božića, 26. prosinca. U narodu, taj blagdan se naziva: Stjepanovo, Stipanovo, Stipanja, Stipanje, Stjepanje, Stipandan, Stipandan Božićni, Stepandan, Stipajdan, Štefanje, Šćepandan i sl. ³⁹

---

³⁵ Marko Dragić, Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini, *Ethnologica Dalmatica* 27 (1). Etnografski muzej Split, 2020. str. 38.

³⁶ Isto, str. 40.

³⁷ Isto, str. 43.

³⁸ Isto, str. 44.

³⁹ Isto, str. 45.

Običaj karakterističan za Stipandan u mjestu Kočerin, blizu Širokog Brijega veže se uz grotulje. Grotulje su bile nakićene jabuke. Lješnjaci i orašci nizali su se na konac, a zatim bi se taj konac provukao kroz jabuku. Ispred crkve, momci i cure su se međusobno gađali s jabukama te je to bio način za iskazivanje simpatije.⁴⁰

U crkvi sv. Stjepana, u Rašćanima, pokraj Vrgorca, za 40-u obljetnicu mučeničke smrti nedužnih žrtava rata održala se komemorativna misa na kojoj je prisustvovalo 25 svećenika. Na misi je pročitano:

„Četrdeset godina u plamenu Četrdeset godina u kamenu

Ovom, vjekovima suncem opečenom, Još se viju crne marame...

Crne marame praznih srdaca, Marame zastave crnih zgarišta,

Marame crne, ali i crvene: Od noževa, Od pušaka,

Od vatara, od voda...

Četrdeset godina od jeze i straha; Straha koji se uvlači pod kožu,

Diže kosu na glavi, Utrobu para povraćanjem,

Noć prekida snoviđenim utvarama: Utvare su bile dugačkih prljavih brada,

Rasčupanih kosa, Crvenih usana od krvavih noževa,

Pomućenih očiju od bezumlja Nakićeni znakovima smrti

Od šajkače do cokula, Od ruku do krvničke duše.

Gospodine, oprosti! Oprosti žrtvama i krvnicima...

Crnine polako nestaje, Dim se razilazi...

Lelek se još uvijek ponovi, Jer nema muža,

Nema sina Biblijska Rahela još uvijek plače

U Rami-Rašćanima i mnogim ovakvim dolinama... Vrijeme je lijek za mnoge rane,

mnoge jade. Ostadoše još mnogi spomenici, mnoge zidine,

---

⁴⁰ Dragić, Marko. *Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja*. Croatica et Slavica Iadertina, 13 (1), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2018., str. 207.-208.

Ali i oni se samo ruše i mi ih rušimo,
I nož, I puška, I vatra, I voda.
I rušenje zidina Sve samo rušenje! – A gradnja?!

Preplašen, napušten Starac umri od žalosti, Sin pobježe od pomućene mladosti,
Zato se najmanje gradi, ne gradi se pravo, Ne gradi se ljubav,
Ne gradi se sloga, Ne gradi se za čovjeka; Gradi se za umišljenu čast.
Čak su i mnogi nadgrobni spomenici umišljena čast. Ovim pokojnicima
Bog je spomenik, Molitva cvijeće... Čast grobovima-živima sloga!
Sloga jednoga s drugim dijelom sela, Sloga sela sa selom,
Sloga naroda s narodom, Sloga čovjeka s čovjekom,
A čovjek je od Boga. Nek Bog kroz našu ljubav skine crne marame,
Podigne spaljena zgarišta, Premosti stoljetne nesloge...
Tko je Stjepanov? Tko Mihovilov?
Svi smo Božji-svi Kristovi! Svi smo ljudi od istoka do zapada sunca,
Od sjevera do juga. Bacimo puške, bacimo noževe,
Ne palimo zloćudne vatre. Ne mutimo bistre vode,
Pokoju vječni mrtvima; Ista-Božja ljubav živima.⁴¹

3.2. Sveti Ivan evanđelist

Blagdan sv. Ivana evanđelista slavi se dva dana nakon Božića. Na taj dan odlazi se na svetu misu u crkvu te se blagoslivlja vino. Kuće u kojima živi neki Ivan, Ivana... prave slavlja povodom imendana.

---

⁴¹ Šimić, Ivana (2015) *Usmena književnost Rašćana u kontekstu crkvenopučke baštine*. Diplomski rad. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet., str. 10.-12.

3.3. Sveta nevina dječica

Blagdan Svete nevine dječice spada na treći dan nakon Božića. Herod, htjevši ubiti Isusa, zapovjedio je da se pobiju sva djeca mlađa od dvije godine kako Isus ne bi postao novi kralj. U hrvatskoj tradicijskoj kulturi, ovaj blagdan je poznat i pod nazivom *Nevina dica*, *Mladinci*, *Mladenci*. Na spomendan Svete nevine dječice, na sv. misama, zborovi pjevaju pjesme prikladne za taj dan, a na kraju misnog slavlja, svećenik djecu daruje poklonima.⁴²

Običaj šibanja djece na Mladence karakterističan je skoro za svaki kraj u Hrvatskoj. Većinom bi se djecu šibalo tankim prutom. U Imotskom kraju djeca su se darivala većinom suhim voćem (smokvama, šljivama...), orašastim plodovima i sl. Iako su prihodi bili niski, ipak se, na neki način, željelo da djeca znaju za ovaj blagdan pa se običaj zadržao. Neki su vjerovali da će se djeca „popraviti“ ako nisu dobra i poslušna, pa bi ih malo i išibali. U Hercegovini, u Širokom Brijegu, mater bi djecu išibala drjenovinom te bi govorila:

„Resti u dužinu, u širinu, u dužinu, u širinu. Slušaj, uči, ne svađaj se sa starijim, ne odgovaraj starijim.“

Djeca nisu razumjela taj čin, nije im bilo jasno zašto ih se kažnjava kad nisu učinila ništa loše. Stariji bi im objasnili običaj, te bi ih na kraju darovali.⁴³

Na području posušskog kraja bilo je uvjerenje da se na dan Mladenci doslovno otvaraju nebesa te da osoba koja to iskusi ima priliku momentalno izraziti želju koja će joj se ostvariti. Postoji priča koja kruži o ženi koja je navodno svjedočila tom otvaranju nebesa, no uslijed zbrke ili uzbuđenja, njena želja za velikim bogatstvom se pomiješala i umjesto toga je nenamjerno poželjela veliku glavu. Priča se da joj je Bog doslovno ispunio tu nespretnu želju. Također, organizirao se veliki događaj. Na raskrižju sred puta prema Imotskom, okupljala se mlađarija kako bi sudjelovala u glavnom kolu. Ovo kolo je privlačilo okupljene mještane i okruživala ga je znatiželjna publika. Tijekom ove okupljenosti, ljudi bi se veselili igrajući tradicionalno kolo uz zvuke Božićnih pjesama. Igrale su se tri različite varijacije kola. U sredini kola, mladić bi uveo odabranu djevojku, dok bi djevojka vodila mladića. Zajedno bi otpjevali pjesmu, izašli iz

---

⁴² Marko Dragić, Sveta nevina dječica u hagiografiji i hrvatskoj kulturnoj antropologiji. *Ethnologica Dalmatica* 28. Etnografski muzej Split, 2021., str. 52. i 57.

⁴³ Isto, str. 57. i 59.

kola, a potom bi se drugi mladići i djevojke pridružili, ulazeći u kolo i održavajući kontinuirano kruženje.⁴⁴

3.4. Silvestrovo i Nova godina

Sveti Silvestar I. istaknut je papa s iznimnim značajem. Kao biskup, prošao je kroz mnoge teškoće i svjedočio mučenjima i pogubljenjima kršćana. Njegov spomendan se obilježava 31. prosinca i taj je dan poznat kao *Silvestrovo*. U Dalmaciji, narod kaže: *Savistrovo*. Silvestar se obično prikazuje u papinskim odorama, nosi mitru ili tijaru, drži biskupski štap i knjigu. Posebna karakteristika na njegovim prikazima je bik koji se često prikazuje uz njegove noge. Ponekad se na slikama pojavljuje i sa zmajem, što simbolizira da je za vrijeme njegovog pontifikata došlo do suzbijanja poganstva u Rimskom Carstvu. Relikvije sv. Silvestra danas se čuvaju u Rimu. Sveti Silvestar se časti kao zaštitnik protiv gube, a također se smatra zaštitnikom stoke i hrane za stoku.⁴⁵

Silvestrovo je obilježeno vjerskim tradicijama i ritualima, uključujući molitve, mise zahvalnosti, škropljenje članova obitelji, domova, dvorišta i staja. Posljednji dan u godini rezerviran je za izražavanje zahvalnosti Bogu za sve blagoslove i darove tijekom protekle godine, te za upućivanje molitvi za godinu koja dolazi. U crkvama se tog dana održavaju mise zahvalnice.⁴⁶

Ranije, u Slivnu kod Imotskog, na Silvestrovo bi se ljudi okupili oko osam navečer u dimnoj kužini pored vatre. Svi bi se tu skupili da se ugriju. Susjedi, kumovi i prijatelji bi dolazili, popilo bi se ponešto, pričalo, smijalo, pjevalo i šalilo se. Bilo je veselo okupljanje. Ponekad bi se na roštilju pripremila hrana. Neki bi se previše napili i zaspali tamo. Danas se doček obično održava u gradovima, na trgovima, u hotelima, restoranima, kafićima ili u krugu obitelji. Obično ga prate vatromet i upotreba pirotehničkih sredstava.⁴⁷

„Nismo mi imali vako, za Novu godinu, pravili priredbe. Oni šta su imali one cvitare, svirali na cvitare. Bili plesovi i priredbe. Nismo imali ni kafića, ni išta. Oni bi svirali na te cvitare, mi

---

⁴⁴ Isto, str. 62.-64.

⁴⁵ Marko Dragić, Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, Crkva u svijetu, 50 (2), Split, 2015, str. 304.-306.

⁴⁶ Isto, str. 310.

⁴⁷ Isto, str. 321.

*bi učili plesat. I tako smo plesali, odilo se ode u školu u Umčane, odilo se doli u Barbira i tako.*⁴⁸

Nova godina, Mlado lito ili Počelo predstavlja značajan blagdan. Ljudi bi čestitali jedni drugima rukujući se i ljubeći, te bi govorili „*Na dobro vam došla Nova godina*“. Na taj poseban dan, djeca su obično dobivala jabuke u kojima su se skrivali novčići. Istovremeno, stariji ljudi bi se prisjećali svojih voljenih preminulih i često bi se emotivno potresali.⁴⁹

*„Nami ti Nova godina nije bila baš od neke važnosti. Ko i svaki drugi dan. Ručalo se, proćakulalo i unda bi svak oša svojim puten radit štagod.*⁵⁰

3.5. Sveta tri kralja

Prorok Balaam rekao je kako će se roditi kralj, i kako će se, pri njegovu rođenju na nebu pojaviti zvijezda, potpuno drugačija od ostalih zvijezda. Prigodom Isusova rođenja Božjom se voljom pokazala čudnovata zvijezda nad Betlehemom gdje se rodio Isus. U kršćanskoj je ikonografiji čudesna zvijezda Baltazaru, Melkioru i Gašparu navijestila Isusovo rođenje. Usred zvijezde bio je lik anđela ili je to bio anđeo koji je letio noseći u rukama zvijezdu, a katkad se unutar zraka blistave zvijezde pojavljuje Krist kao dijete. Pobožni su mudraci, rodom iz kaldejske zemlje ili iz Arabije, predajom prozvani Gašpar, Melkior i Baltazar, opazili zvijezdu i odlučili krenuti do novorođenoga kralja i pokloniti mu se. Ne znajući jedan za drugoga, kraljevi su iz tri različita smjera putovali na konjima (ili devama po nekim predajama) i sastali se pred Jeruzalemom. Po tadašnjim su običajima kao darove ponijeli tamjan, zlato i smirnu.⁵¹

Sveta tri kralja, ili Bogojavljenje, ili Vodokršće označavaju završetak božićnih svečanosti. Ranije se taj praznik nazivao Tri mudraca od Istoka. Badnjak, postavljen na Badnju večer, gorio bi zajedno s ostalim drvetom do blagdana triju kraljeva, simbolizirajući tako kraj božićnih blagdana. Na taj dan uklanjao se božićni bor iz kuće. Posjete obitelji, prijateljima i susjedima tijekom božićnog razdoblja te blagoslov vode na Bogojavljenje predstavljaju kraj Božićnih blagdana. Ti dani podsjećaju vjernike na njihovu pripadnost Božjem narodu i potiču svakog

---

⁴⁸ Kazala mi Ljiljana Gašpar, rođena 1947. u Draževitićima, djevojačko Barbir

⁴⁹ Dragić, Marko, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 147.

⁵⁰ Kazala mi Ljiljana Gašpar, rođena 1947. u Draževitićima, djevojačko Barbir

⁵¹ Marko Dragić, Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji, Crkva u svijetu 2007, br. 1, 1-192, Split 2007, str. 96.-97.

pojedince da, poput mudraca s Istoka, traži Boga, pokloni mu se i podari ono što nosi u svojem srcu.⁵²

U Širokom Brijegu i Posušju običaj je na dan blagoslova vode da domaćice ponesu vode i soli u crkvu kako bi ih svećenik mogao blagosloviti.⁵³

4. Korizma

Korizma obuhvaća razdoblje od četrdeset dana koje prethodi Uskrsu. Počinje na Čistu srijedu i završava na Veliki petak. Kršćani se tijekom korizme pripremaju za proslavu Uskrsa putem molitve, posta, čitanja i slušanja Božje riječi te činjenja dobrih djela. Odrasli kandidati za krštenje, poznati kao katekumeni, provode korizmu kao vrijeme završnih priprema za svoje krštenje tijekom uskrsne noći. U korizmi, vjernici također pristupaju sakramentu ispovijedi kako bi bili pomireni s Bogom i ljudima, te tako radosnije dočekali Uskrs.⁵⁴

Tijekom korizme, postoje šest nedjelja, a svaka od njih nosi svoje ime. Prva korizmena nedjelja zove se Čista, druga Pačista, treća Bezimena, četvrta Sredoposna, peta Gluha (Glušna), dok je šesta Nedjelja muke Gospodnje ili Cvjetnica. Molitvene pjesme karakteristične za korizmu i Uskrs mole se od Čiste srijede do Uskrsa. To je vrijeme kada katolici posebno duboko promišljaju i pripravljaju se za najvažniji blagdan - Uskrs. U tom razdoblju često se izgovaraju tradicionalne molitve koje su prenosili kroz generacije⁵⁵.

4.1. Cvjetnica

Cvjetnica, također poznata kao Nedjelja Muke Gospodnje, je kršćanski blagdan koji se obilježava u nedjelju prije Uskrsa i predstavlja početak Velikog tjedna. Ovaj dan je posvećen sjećanju na Isusov mesijanski dolazak u Jeruzalem nekoliko dana prije Pashe, događaj koji je opisan u sva četiri Evanđelja. Običaji kod Hrvata katolika na dan Cvjetnice su: umivanje u cvitnoj vodi, blagoslov grančica (maslinovih ili palminih), procesija... Umiva se vodom u koju

---

⁵² Isto, str. 98.

⁵³ Isto, str. 99.

⁵⁴ Dragić, Marko, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str. 152.

⁵⁵ Isto.

se večer prije stavi cvijeće. Postojalo je vjerovanje da to umivanje donosi licu zdravlje i ljepotu. Ljudi su pozdravili Isusa mašući grančicama od palme i masline, te su raširili svoje haljine po putu kojim je Isus prolazio dok je jahao na magarcu. Mnogi ljudi koji su čuli da Isus dolazi u Jeruzalem su uzeli palmine i maslinove grančice i izašli mu u susret. Kao spomen na taj događaj, na Cvjetnicu ljudi u crkvu donose grančice masline. U područjima gdje nema maslina, koriste grančice jele, tisovine, šimšira ili lovora za blagoslov. Ovom blagoslovljenom zelenilu pripisivana je zaštitna moć, vjerovalo se da ako se drži u kući, štiti kuću i njezine stanovnike od zla. Također su se često stavljale u staje kako bi čuvale stoku od bolesti i utjecaja zlih sila.⁵⁶

„Cvitnica, a to je nedilja prije Uskrsa. A kako smo obilježivali...ka i svi odan. Išlo se u crkvu i taj dan bija je običaj nosit maslinove grane il 'ko ne bi ima toga onda se nosilo i od borovine, ubereš pa se sveže i nos'lo bi se onda. Na misi se čitala Muka, pripremalo se za Uskrs, a šta da ti kažen sve je bilo onako kako je red. Procesija je isto bila, blagosov maslinovi grana i tako. Onda se te blagosovljene maslinove grane odnesu i na grob pokojnicima, staviš po kući i u polju i tako. A blagosov od prošle godine ne bi se smija bacit, tako se uvijek govorilo, onda bi taj lanjski blagosov zapalili i stavili od ove godine. Posli kad se dođe sa mise spremalo bi se ono šta se imalo. A dan prije Cvitnice išlo bi se brat ljubice, mislin moglo je i drugog cviča, a eto ode kod nas većinon se ljubica brala. Onda bi se u na Cvitnicu stavila ljubica u vodu i umivalo se u tom. Eto ti tako, bilo je tako kako je, kako je danas ja i ne znan. A, ka ne odan više, a ovo po kući to sad sve mlađarija radi i tako...“⁵⁷

4.2. Veliki četvrtak

Veliki četvrtak dan je Isusove posljednje večere. Na taj dan, u Katoličkoj crkvi, započinje Sveto trodnevlje. Isus je na ovaj dan ustanovio svetu misu te je Crkvi ostavio sebe prisutnog u kruhu i vinu što označava Njegovo tijelo i Njegovu krv. To je predstavljalo pobjedu nad svime mračnim; patnjom, tamom, smrću i zlom. Na posljednjoj večeri, Isus je učenicima prao noge te je to označavalo gostoprimstvo. Isus je izrekao: *„Ovo je krv koja se proljeva za*

---

⁵⁶ Marko Dragić, Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 156.-159.

⁵⁷ Kazala mi Ljiljana Gašpar, rođena 1947. u Draževitićima, djevojačko Barbir

vas i za sve ljude na oprostjenje grijeha” i „Ovo je moje tijelo koje se za vas predaje“. Ovim činom uspostavljen je vječni savez Boga i ljudskog roda.⁵⁸

Na tom danu, nadbiskupi, biskupi i svećenici u mnogim crkvama ističu Isusovo pranje nogu apostolima tako što osobno peru noge dvanaestorici muškaraca, poznatih kao apostoli. Biskup skida svoj plašt, omata se ručnikom i pere noge dvanaestorici svećenika ili najsiromašnijim starcima. Nakon što opere jednu nogu, nježno je briše ručnikom i poljubi. Kada završi s pranjem nogu svih dvanaestorice, biskup opere vlastite ruke, oblači svoj plašt i izgovara završnu molitvu. Sličan obred provodi i papa. Ovaj simbolički čin pranja nogu podsjeća na Isusa, koji je prao noge svojim učenicima i time ostavio zapovijed ljubavi da i oni čine isto jedni drugima.⁵⁹

Ivan Ujević, otac Tina Ujevića, proučavao je narodne običaje Vrgorske i Imotske krajine. U *Zborniku za narodni život i običaje južnih Slavena* izdvaja se molitva koju je on zapisao, a molila se u Vrgorcu na Veliki četvrtak. Molitva glasi:

„Dušo grešna, bud’ u vjeri krepna! Kada budeš putovati tijesnim klancim, dugim putim, susrest će te duh nečisti; reć će tebi duh nečisti: hodi k nami, naša dušo! Ti mu božja odgovori: nit sam tvoja, nit ću k tebi. Božja jesam, Bogu hoću. Kad sam bila na onomu svijetu, na Božijem cvijetu, govorila sam na blag danak, na veliki četvrtak sto križića, sto molitvica. Sveti križu, spasi mene! U ime otca itd.“⁶⁰

4.3. Veliki petak

Veliki petak predstavlja kršćanski spomendan Isusove patnje i smrti. Na ovaj dan, euharistijsko slavlje se ne obavlja. Oltar je ogoljen, što simbolizira Isusovu patnju i smrt. Veliki petak je dan tuge, nema pjevanja i veći dio dana provodi se u crkvi, gdje se često izvodi čitanje Muke Gospodinove i raspelo se ljubi. Tijekom Velikog petka, zabranjeno je obavljati rad na

---

⁵⁸ Marko Dragić, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 164.-165.

⁵⁹ Isto, str. 167.

⁶⁰<https://vrgorskestarine.hr/2020/04/09/obicaji-velikog-tjedna-u-vrgorcu-stara-molitva-na-veliki-cetvrtak-u-vrgorskom-kraju-iz-pera-ucitelja-ivana-ujevica/>, pristupljeno: 6.9.2023.

zemlji, jer se to u narodu tumači kao simbol Kristova ukopa. Post je obavezan, a mnogi vjernici prakticiraju suhi post, što znači da se suzdržavaju od hrane i pića tijekom dana.⁶¹

Na Veliki Petak se ide na posljednji Križni put u razdoblju prije Uskrsa. Kreće se iz crkve, a nose se tri križa; jedan veliki i dva manja. U toj svečanoj atmosferi pjeva se Isusova muka, a također se izvodi i pjevanje Psalama. Nošenje križa na Veliki Petak smatra se iznimnom čašću. Zahtjevi za nošenje križa stižu u župni ured unaprijed, ponegdje se čak čeka i godinama. Na Veliku srijedu upni ured odabire tri osobe za nošenje križate tu čast imaju samo najpredaniji i ugledni vjernici. Ukoliko netko ima poseban zavjet ili obećanje vezano uz ozdravljenje sebi bliske osobe, prave se ustupci.⁶²

Vrgorska krajina je duboko ukorijenjena u tradiciju organiziranja križnih putova u svojim župama tijekom Velikog petka. Iako ova tradicija možda nije široko poznata, ne samo izvan Vrgorca, već i među mlađim generacijama u Vrgorcu, kulturna baština povezana s križnim putevima ovog kraja je izuzetno bogata.⁶³

U župi Vrgorac (grad Vrgorac i sela Kotezi, Banja, Kutac i Vina) održavao se običaj da se u osam sati ujutro kreće od crkve Navještenja Blažene Djevice Marije kroz Domandžića i Markotića selo prema selu Plana. Od tu se ide kroz Buninu prema Kotezima te sve do Napoleonove ceste kojom bi se kroz Ercegovo selo došlo opet do crkve. Narod bi pjevao Gospin plač i korizmene pjesme. 90-ih godina ovaj put je zamro, te sada procesija ide samo kroz grad Vrgorac krenuvši od župne crkve preko Korza i Pijace kroz Zagrebačku ulicu te Ulicu Tina Ujevića do crkve. Mnogi se nadaju kako bi se stari običaj procesije kroz Buninu mogao vratiti.

64

---

⁶¹ Marko Dragić, Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 167.

⁶² Isto, str. 168.

⁶³ <https://vrgorskestarine.hr/2020/04/10/279/>, pristupljeno: 6.9.2023.

⁶⁴ Isto.

Slika 1: Križni put na Veliki Petak u vrgorskim župama

Župa Navještenja Blažene Djevice Marije u Vrgorcu je postavila video na svom YouTube kanalu koji je snimljen tijekom emisije Radija Biokovo iz 2006. godine, a u emisiji se slušalo izvođenje Gospinog plača u Vrgorcu. Fra Toma Babić i fra Petar Knežević su izveli taj spjev jer su osjećali potrebu da na najrazumljiviji način prenesu evanđeosku poruku o Isusovoj patnji, smrti, uskrsnuću i boli njegove majke Blažene Djevice Marije nepismenim ljudima. No, župnik također napominje da je u Vrgorcu postojao drugi način izvođenja Gospinog plača, koji je temeljen na djelu fra Tome Babića i u lokalnoj župi se zvao "buninsko pivanje" ili "kantanje". Stariji stanovnici Vrgorca bi tijekom korizme često pjevali Muku Isusovu dok su radili na polju. Ova tradicija obično bi se odvijala kad bi se sreli dvojica muškaraca koji bi zajedno izvodili dvostih iz ovog spjeva.⁶⁵

4.4. Velika subota

Velika subota je dan tišine i ozbiljnosti, gdje se ističe odsutnost euharistijskog obreda i goli oltar. Vjernici obično posjećuju Isusov grob. U svim dijelovima Hrvatske, na Veliku subotu postojao je običaj umivanja vodom koja je nedavno bila blagoslovljena u crkvama. Ako netko

---

⁶⁵<https://vrgorskestarine.hr/2020/04/08/obicaji-velikog-tjedna-u-vrgorcu-gospin-plac-u-vrgorcu-i-buninsko-pivanje/>, pristupljeno: 6.9. 2023.

nije imao takvu vodu, običaj je bio da se umiva na izvorima, potocima, rijekama, morima... U kasnim večernjim satima u crkvama započinje vazmeno bdijenje, što se smatra temeljem cijele kršćanske liturgije. Ovo bdijenje kulminira svečanom euharistijom koja simbolizira pobjedu Isusa Krista nad smrću i prenosi snagu Božje ljubavi koja može oživjeti mrtvo i iz suhe mladice donijeti novi život. Početak bdijenja započinje službom svijetla. Vatra se blagoslivlja izvan crkve, a na njoj se pali uskrsna svijeća koja simbolizira uskrslog Isusa Krista kao svjetlo svijeta. Svijeća se potom unosi u župnu crkvu tijekom procesije, koja često započinje u potpunom mraku. Nakon ulaska u crkvu i paljenja svijeća svih vjernika, slušaju se čitanja Svetog Pisma, Božja riječ o stvaranju te se u psalmu slavi Gospodin. Čitanje se završava pjesmom *Slava Bogu na visini*, nakon toga se pale svijeće te to označava Kristovu pobjedu smrti.⁶⁶

4.5. Čuvari Kristova groba

Uskrsna scenična predstava "Čuvanje Gospodinova groba" ima svoje korijene u srednjem vijeku i duboko je ukorijenjena u hrvatskoj tradiciji. Tijekom Velikog tjedna, obično na Veliki četvrtak, mještani, časne sestre i crkveni službenici zajednički uređuju Božji grob. Grob se ukrašava cvijećem, prokljalom pšenicom i svijećama.⁶⁷

Što se tiče biblijskog konteksta, nakon što je Isus pokopan, njegov učenik Josip zatraži kod Pilata Njegovo tijelo. Povio ga je u platno te položio u grob. Pošto su glavari svećenički i farizeji rekli Pilatu da je Isus, dok je još živ bio, kazao kako će uskrsnuti nakon tri dana, Pilat osigura grob kako ga njegovi učenici ne bi ukrali te tvrdili da je uskrsnuo.⁶⁸

U svim župama Imotske krajine, tijekom Velikog petka i Velike subote, postojali su čuvari u crkvi koji su brinuli o Kristovom grobu. Za tu priliku, unutar crkve bi se uredio grob koji su ti čuvari čuvali kao da je stvarno Kristov grob. Tijekom svoje straže, stražari bi nosili posebnu odjeću i bili opremljeni puškama. Isto tako, uvijek su bila po dvojica stražara, jedan s jedne strane groba, a drugi s druge strane, okrenuti jedan prema drugome. Smjenjivali su se svaka dva sata.⁶⁹

---

⁶⁶ Dragić, Marko, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str. 169.-170.

⁶⁷ Marko Dragić, Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata, *Ethnologica Dalmatica*, Etnografski muzej Split, 17 (1). Split, 2009., str. 7.

⁶⁸ Isto, str. 7.-8.

⁶⁹ Isto, str. 9.

Prema lokalnom uvjerenju Vrgorčana, praksa čuvanja Kristova groba u njihovom mjestu postoji već od vremena turske vlasti, što znači više od 75 godina, a osobe koje su se brinule za grob nazivaju se "rondari".⁷⁰ U Župnoj crkvi Navještenja Blažene Djevice Marije u Vrgorcu, čuvari Kristova groba oblače tradicionalnu narodnu nošnju i sudjeluju u procesijama tijekom blagdana Gospe od zdravlja. Taj blagdan se slavi kako bi se obilježilo oslobođenje od dvjestogodišnje turske okupacije.⁷¹

Kao i u Kreševu, pokraj Šestanovca, i u Vrgorcu je zadržan običaj padanja rondara. Rondari su u župnoj crkvi u Vrgorcu obično stajali u krstionici, s lijeve strane od ulaznih vrata. Prije početka Uskršnje polnočke, nekoliko minuta prije, rondari bi izlazili iz krstionice i formirali krug oko Isusova groba. Kada bi točno u ponoć svećenik započeo pjevati "*Glorija in Excelsis Deo*" ili "*Slava Bogu na visini*", rondari bi odjednom počeli djelovati kao da su obuzeti strahom. Njihov vođa, harambaša, bi glasno viknuo "mirno", no nije ih mogao umiriti. Svi bi oni iznenada padali na pod, a nakon toga bi se brzo ustajali i trčali prema izlaznim vratima crkve. U tom trenutku vjernici bi često koristili vodu iz boca koje su donijeli sa sobom na polnočku kako bi se umirili.⁷²

---

⁷⁰ Pojam dolazi od talijanske riječi „*ronda*“, koja u prijevodu označava stražu, ophodnju ili patrolu, odnosno skupinu koja nešto čuva.

⁷¹ Isto, str. 26.

⁷² <https://vrgorskestarine.hr/2020/04/11/obicaji-velikog-tjedna-u-vrgorcu-rondari-zupe-navjestenja-blazene-djevice-marije/>, pristupljeno: 6.9. 2023.

Slika 2: Rondari Župe Navještenja Blažene Djevice Marije (Vrgorac)

4.6. Pohod Kristovu grobu

U evanđeljima Mateja, Luke i Ivana navodi se da su neke žene, uključujući Mariju Magdalenu, Mariju Jakova Mlađega i Josipa i (Mariju) Salomu, bile prisutne uz Isusa, promatrale ga, pratile ga i pružale mu podršku tijekom njegove prisutnosti u Galileji.⁷³

„U osvit subote dođu Marija Magdalena i druga Marija pogledati grob. Tada nastade žestok potres, jer anđeo Gospodnji siđe s neba, pristupi grobu, otkotrlja kamen i sjede na nj. Lice anđela bijaše kao munja, a odjeća bijela kao snijeg. Pred njim od straha zadrhtaše i obamriješe stražari, a anđeo progovori ženama: "Vi se ne bojte! Ta znam: Isusa Raspetoga tražite! Nije ovdje! Uskrsnu kako reče. Hajde, vidite mjesto gdje je ležao pa pođite žurno i javite njegovim učenicima da uskrsnu od mrtvih. I evo, ide pred vama u Galileju. Ondje ćete ga vidjeti. Evo, rekoh vam." Žene žurno otiđoše s groba, te sa strahom i radošću otrčaše javiti Isusovim učenicima. Isus ih susrete i reče im: "Zdravo!" One polete k njemu, objuče mu noge i ničice

---

⁷³ Marko Dragić, Tri svete Marije u hrvatskoj pasionskoj pučkoj književnosti. Crkva u svijetu 56 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu . Split, 2021., 55.

*mu se poklone. Tada im Isus reče: "Ne bojte se! Idite, javite mojoj braći da pođu u Galileju! Ondje će me vidjeti!"*⁷⁴

5. Uskrsno razdoblje

Uskrs je najvažniji kršćanski praznik jer je Isus Krist svojim uskrsnućem donio spasenje i pomirenje svijetu. Izvorno, Uskrs se obilježavao svake nedjelje, no od 2. stoljeća slavi se jednom godišnje, obično između 21. ožujka i 25. travnja. U Hrvatskoj, Uskrs je povezan s mnogim tradicionalnim običajima. Žene i domaćice odlaze u crkvu s jajima, sirnicama, solju, mladim lukom, dok muškarci i domaćini donose vrčeve vina na blagoslov. Obrok se priprema od tih blagoslovljenih namirnica, a ništa se ne smije baciti prije nego se poljubi, te ništa ne smije biti dano stoci. Velika misa se održava prije podneva, a ljudi dolaze obučeni u svojoj najboljoj odjeći. Nakon uskrsnjeg objeda, mladi se zabavljaju igrajući se i pjevajući.⁷⁵

5.1. Spasovo

Uzašašće je kršćanski blagdan koji se obilježava četrdeseti dan nakon Uskrsa, uvijek pada u četvrtak, i označava spomen na trenutak kada je Isus Krist uznesen na nebo. Ovaj blagdan također poznat kao Spasovo, slavi se kao podsjetnik na Kristovo djelo spasenja čovječanstva kroz njegov uzlazak u nebo.⁷⁶

Ranije je postojao običaj obilježavanja Spasovdana klanjem životinja, posebno janjaca. Na taj dan, janjci bi bili označeni, a uši bi im se oblikovale škarama prema želji. Osim toga, postojali su i drugi običaji koji su bili više prisutni kod Srba, ali su neki i među našim ljudima prihvatili te običaje. Na primjer, oni koji su imali mnogo stoke, poput ovaca, određivali bi jedan dan u tjednu kada ne bi klanjali ovce. To bi radili ako su se bojali napada vukova ili širenja bolesti među stokom, pa bi to bio svojevrsni zavjet ili čak žrtva.⁷⁷

---

⁷⁴ Isto, str. 80.-81.

⁷⁵ Dragić, Marko, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str. 173.-174.

⁷⁶ Marko Dragić, Spasovo u hrvatskoj tradicijskoj baštini, Crkva u svijetu 44 (3), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2009., str. 305.

⁷⁷ Dragić, Marko, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str. 175.

5.2. Duhovi

Ovim blagdanom, koji dolazi pedeset dana nakon Uskrsa, završava uskršnje razdoblje. Na taj dan, svi Isusovi učenici su bili okupljeni zajedno. Naglo se začuo zvuk sličan snažnom vjetru, ispunjavajući čitavu kuću u kojoj su apostoli sjedili. Počeli su govoriti jezicima koje nisu razumjeli, a ti jezici su izgledali poput plamenova vatre i pali su na svakog od njih. To je bio trenutak kada su primili Duha Svetoga i počeli govoriti drugim jezicima. U to vrijeme, u Jeruzalemu se okupilo mnogo ljudi različitih narodnosti jer su Židovi obilježavali blagdan Pedesetnice. Ovi ljudi su bili zbunjeni kada su čuli apostole kako govore na njihovim jezicima. Tada je Petar ustao među apostolima i podsjetio ih na proročanstvo Joela, koje je govorilo o izljevu Duha Svetoga na sve ljude. Petar je objasnio prisutnim Izraelcima da je Isus, kojeg su oni razapeli, uskrsnuo od mrtvih i uznesen na nebo gdje je primio Duha Svetoga i darovao ga svojim učenicima. Zbunjena masa je tada upitala što da učine, a Petar im je odgovorio da se pokaju i prime krštenje kako bi primili Duha Svetoga i tako bili spašeni. Toga dana je tri tisuće ljudi primilo krštenje, što označava rođenje Crkve koju je Isus osnovao.⁷⁸

---

⁷⁸ Dragić, Marko, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str. 176.

6. Zaključak

Usmenoknjiževne vrste igraju iznimno važnu ulogu u etnološkom i teološkom kontekstu tijekom božićnog i uskrsnog vremena u Zabiokovlju, s posebnim naglaskom na Vrgorac. Ovo područje bogato je folklornim izričajem koji duboko proživljava vjerske blagdane kao Božić i Uskrs. Kroz bogatu tradiciju usmenoknjiževnih oblika poput narodnih pjesama, priča i običaja, očituje se duboka vjerska pobožnost i kultura stanovnika Vrgorca. Tijekom Božića, usmenoknjiževne vrste prenose priče o Isusovu rođenju, mudracima, pastirima i zvijezdi koja ih je vodila. Ovi narodni izrazi prenose duh i dubinu vjere koja se prenosi s generacije na generaciju. Uz to, usmenoknjiževne pjesme i priče obogaćuju obrede, poput blagoslova kuća i badnjaka, čineći ih dubljim i osobnijim.

Uskrsno vrijeme obiluje usmenoknjiževnim oblicima koji slave Isusovo uskrsnuće. Priče o uskrsnoj procesiji, tradicionalnom jelu, i obredima ukrašavanja jaja prenose se s posebnom ljubavlju i ponosom. Ovi elementi ne samo da čuvaju tradiciju nego i izražavaju duboki teološki značaj Uskrsa kao najvažnijeg kršćanskog blagdana. U zaključku, usmenoknjiževne vrste, u etnološkom i teološkom kontekstu tijekom božićnog i uskrsnog vremena na području Zabiokovlja, igraju ključnu ulogu u očuvanju vjerske baštine i kulturnog identiteta. One prenose duboku vjeru, tradiciju i ljubav prema blagdanima Božića i Uskrsa te dodaju bogatstvo i dubinu tim svetim trenucima.

Izvori

Popis kazivača:

Ljiljana Gašpar, rođena 1947. u Draževitićima, djevojačko Barbir

Literatura

1. Asturić, Marina, Veliki tjedan u bročanskoj-stonskoj kulturnoj baštini, *Ethnologica Dalmatica*, 26 (1). Split, 2019., 67-96.
2. Babić, Marko Šutnja Velike subote. Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija 53 (1). Split, 2013. 80-91.
3. Barać, Ivana, Veliki tjedan u crkveno- pučkoj baštini širokobriješkoga kraja, *Croatica et Slavica Iadertina*, Odjel za kroatistiku i slavistiku, 10/2, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2014. str. 375.-385.
4. Braica, Silvio, Božićni običaji. *Ethnologica Dalmatica*, Split, 2004.
5. Dragić, Helena. Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica. *Croatica et Slavica Iadertina*, 13 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017., 235.-252.
6. Dragić, Marko. Sveta nevina dječica u hagiografiji i hrvatskoj kulturnoj antropologiji. *Ethnologica Dalmatica* 28. Etnografski muzej Split, 2021., 51-73.
7. Dragić, Marko. Tri svete Marije u hrvatskim hrvatskoj pasionskoj pučkoj književnosti. *Crkva u svijetu* 56 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu . Split, 2021., 54.-84.
8. Dragić, Marko. Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini, *Ethnologica Dalmatica* 27 (1). Etnografski muzej Split, 2020. 37.-84.
9. Dragić, Marko. Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, *Crkva u svijetu*, 50 (2), Split, 2015, str. 303-323.
10. Dragić, Marko. Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji, *Crkva u svijetu* 2007, br. 1, 1-192, Split 2007, str. 96-117.
11. Dragić, Marko. Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa, *Titius*, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 155-183.
12. Dragić, Marko. Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata, *Nova prisutnost: časopis za duhovna i intelektualna pitanja* Vol. XIII, No. 2, Zagreb, 2015., str. 141-163.
13. Dragić, Marko. Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, *Croatica et Slavica Iadertina*, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 399-435.

14. Dragić, Marko. Badnja noć u folkloristici Hrvata, *Croatica et Slavica Iadertina* 6 Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229-264.
15. Dragić, Marko. Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi, *Crkva u svijetu*, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, 67-91.
16. Dragić, Marko. Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini, *Hum*, 6. Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010., str. 81-104.
17. Dragić, Marko. Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata, *Ethnologica Dalmatica*, Etnografski muzej Split, 17 (1). Split, 2009., str. 5-32.
18. Dragić, Marko. Spasovo u hrvatskoj tradicijskoj baštini, *Crkva u svijetu* 44 (3), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2009., str. 205.-228.
19. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
20. Dragić, Marko. Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata, *Crkva u svijetu*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 414-440.
21. Dragić, Marko. *Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja*. *Croatica et Slavica Iadertina*, 13 (1), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2018., str. 189.-230.
22. Jurilj, Zorica, Korizma i Uskrs u hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini. *Ethnologica Dalmatica*, vol. 25, br.1, 2018. 5-35.
23. Kapović, Mate. Toponimija sela Prapatnice u Vrgorskoj krajini. *Folia onomastica Croatica* Vol. , No. 15, 2006. 113-131.
24. Kelava, Josipa. Božićno razdoblje u tradicijskoj baštini posušškoga kraja. *Croatica et Slavica Iadertina*, 13 (1). Zadar: Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru. 2018. 157-171.
25. Majić, B. (2021) *Usmenoknjiževne vrste u etnološkome kontekstu vrgoračkoga kraja*. Diplomski rad. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet.
26. Milčetić, Ivan. (Priopćio I. Ujević) *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena/ Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti; urednik D. Boranić. Zagreb: 1896.*
27. Radonić, Branko. „Vrgorac nekad“: virtualni čuvar povijesti starog Vrgorca, njegovih priča, ljudi i lokalnog identiteta. *@rhivi* Vol. , No. 7, 2020. 27-28.
28. Radonić, Branko. Prilike u Vrgorskoj krajini u vrijeme osmanske uprave i neposredno nakon oslobođenja Vrgorca 1690. godine. *Rostra* Vol. 1., No. 1., 2008. 27-37.
29. Šimić, Ivana (2015) *Usmena književnost Raščana u kontekstu crkvenopučke baštine*. Diplomski rad. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet.
30. Vojinović Traživuk, Branka, Jedan etnološki pogled na Božić, *Ethnologica Dalmatica* 26, Split, 2019, 1-23.

Mrežni izvori

Običaji Velikog tjedna u Vrgorcu] Stara molitva na Veliki četvrtak u vrgorskom kraju iz pera učitelja Ivana Ujevića. <https://vrgorskestarine.hr/2020/04/09/obicaji-velikog-tjedna-u-vrgorcu-stara-molitva-na-veliki-cetvrtak-u-vrgorskom-kraju-iz-pera-ucitelja-ivana-ujevica/>, pristupljeno: 6.9.2023.

[Običaji Velikog tjedna u Vrgorcu] Križni put na Veliki Petak u vrgorskim župama. <https://vrgorskestarine.hr/2020/04/10/279/>, pristupljeno: 6.9.2023.

[Običaji Velikog tjedna u Vrgorcu] Gospin plač u Vrgorcu i Buninsko pivanje. <https://vrgorskestarine.hr/2020/04/08/obicaji-velikog-tjedna-u-vrgorcu-gospin-plac-u-vrgorcu-i-buninsko-pivanje/>, pristupljeno: 6.9. 2023.

[Običaji Velikog tjedna u Vrgorcu] Rondari Župe Navještenja Blažene Djevice Marije. <https://vrgorskestarine.hr/2020/04/11/obicaji-velikog-tjedna-u-vrgorcu-rondari-zupe-navjestenja-blazene-djevice-marije/>, pristupljeno: 6.9. 2023.

Sažetak

Ovaj završni rad istražuje bogatu tradiciju usmenoknjiževnih izraza u kontekstu Božićnog i Uskrasnog vremena u regiji Zabiokovlja, s naglaskom na specifičnostima u Vrgorcu. Analiza ovog rada se temelji na interdisciplinarnom pristupu, kombinirajući elemente etnologije i teologije kako bi se bolje razumjele duboke kulturne i religijske vrijednosti koje oblikuju ova blagdanska razdoblja. Istražuju se usmenoknjiževni izrazi kao sredstvo prenošenja tradicije, identiteta i vrijednosti lokalne zajednice. Proučava se širok spektar narodnih priča, pjesama i obreda koji se izvode tijekom Božića i Uskrsa, a koji su duboko ukorijenjeni u lokalnoj kulturi. Posebna pažnja posvećuje se običajima kao što su blagoslov kuća, narodne pjesme te priče koje prenose značaj ovih blagdana za zajednicu. Također, analiziraju se i teološki koncepti ova dva blagdana. Istražuje se simbolika i duhovna dimenzija Božića i Uskrsa te načini na koje se te vrijednosti percipiraju i interpretiraju u lokalnom kontekstu. Poseban naglasak stavljen je na regiju Vrgorac, gdje su se provela neka manja istraživanja kako bi dokumentiralo različite usmenoknjiževne izraze i običaje specifične za tu regiju. Ovo istraživanje ističe važnost usmene književnosti kao ključnog aspekta kulturnog nasljeđa i kontinuiteta tradicije u suvremenom društvu. Ističe se i potreba za daljnjim istraživanjem i dokumentacijom ovih usmenih narativa kako bi se sačuvalo bogatstvo kulturne baštine u regiji, pridonoseći tako očuvanju i promociji lokalnog nasljeđa.

Ključne riječi: usmena predaja, tradicija, teologija i etnologija, vrgorački kraj

ORAL LITERARY GENRES IN THE ETHNOLOGICAL AND THEOLOGICAL CONTEXT AT CHRISTMAS AND EASTER TIME IN ZABIOKOVLJE WITH SPECIAL REFERENCE TO VRGORAC

Abstract

This final thesis explores the rich tradition of oral literary expressions in the context of Christmas and Easter time in the region of Zabiokovlje, with emphasis on specificities in Vrgorac. The analysis in this paper is based on an interdisciplinary approach, combining elements of ethnology and theology for a better understanding of deep cultural and religious values which shape these holiday seasons. The oral literary expressions are explored as a means of passing on the tradition, identity and values of the local community. What is researched is a wide range of folk tales, songs and ceremonies performed during Christmas and Easter, all of which are deeply rooted in local culture. Special attention is given to customs such as the blessing of houses, to folk songs and tales that convey the significance of these holidays for the community. Furthermore, the theological concepts of these two holidays are analyzed as well. Explored are also the symbolic and spiritual dimension of Christmas and Easter along with the ways in which those values are perceived and interpreted in the local context. Special emphasis is placed on the region of Vrgorac, where some minor research have been conducted to document various oral literary expressions and customs specific to that area. This research highlights the importance of oral literature as a key aspect of cultural heritage and the continuation of tradition in contemporary society. The need for further research and documentation of these oral narratives is also emphasized in order to preserve the wealth of cultural heritage in the region, thus contributing to the preservation and promotion of local heritage.

Keywords: oral tradition, tradition, theology and ethnology, Vrgorac region

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Karla Tolj, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce hrvatskog jezika i književnosti, filozofije izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 19.9.2023.

Potpis

Izjava o pohrani završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: Karla Tolj
Naslov rada: Usmereniji žene riste u etnološkom i teološkom kontekstu u
Različitim kulturnim vrijednostima u znanosti s posebnim akcentom na rigore
Znanstveno područje: humanističke znanosti
Znanstveno polje: filologija
Vrsta rada: završni rad

Mentor/ica rada:

prof. dr. sc. Marcho Dragić

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

_____

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

dr. sc. Nihala Surara

prof. dr. sc. Boris Švorc

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) rad u otvorenom pristupu

b) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

Split, 19.9.2023.

Potpis studenta/studentice: Karla Tolj